

Sociālā aizsardzība un sociālā iekļaušana Eiropā – galvenie fakti un skaitļi

Eiropas Komisija šodien publicē savu gadskārtējo sociālo tendenču novērtējumu dalībvalstīs saistībā ar ES sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģijas¹ kopīgajiem mērķiem. Zemāk minētas šī ziņojuma² galvenās tēzes.

- 2006. gadā 16% eiropiešu dzīvoja uz nabadzības riska robežas.
- Par spīti vispārējiem uzlabojumiem darba tirgos, 9,3% darbspējīgo pieaugušo ģimeņu locekļi ir bezdarbnieki, kuru mājsaimniecībām nav pietiekams ienākumu atbalsts, un 8% nodarbināto dzīvo uz nabadzības sliekšņa robežas.
- Sociālie pabalsti samazina nabadzības risku ES vidēji par 38%, bet, vērtējot situāciju dažādās ES valstīs, rezultāti ir atšķirīgi – no 10% līdz gandrīz 60%.
- Gados vecāku strādnieku nodarbinātības līmenis 2007. gadā sasniedza 45% salīdzinājumā ar 37% 2001. gadā.
- Pašreizējās pensiju sistēmas ir kopumā samazinājušas nabadzības līmeni gados veco iedzīvotāju vidū, tomēr vientuļām gados vecām sievietēm ir lielāks risks nonākt nabadzībā nekā vientuļiem vīriešiem (28% salīdzinājumā ar 20%).
- Paredzams, ka nākotnē pensionāru ienākumu lielāko daļu veidos privāto pensiju fondu līdzekļi.
- Šobrīd vidējais dzīves ilgums sievietēm ir 82 gadi, bet vīriešiem – 76 gadi. Pēdējo 20 gadu laikā dzīves ilgums sievietēm ir palielinājies par 4 gadiem, bet vīriešiem – par 5 gadiem.
- Atšķirības Eiropas valstu starpā iedzīvotāju dzīves ilguma ziņā ir 8 gadi sievietēm un 13 gadi vīriešiem.
- Pēdējo 20 gadu laikā ir palielinājušies kopējie izdevumi veselības aizsardzības jomā visā ES. Šobrīd tie dažās valstīs sastāda 10% vai vairāk no IKP līdz 6% vai mazāk – citās valstīs.

¹ http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/the_process_en.htm

² Virzības pārraudzība Eiropas sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģijas mērķu sasniegšanas jomā, Komisijas darbinieku darba dokuments. Skat. http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/omc_monitoring_en.pdf

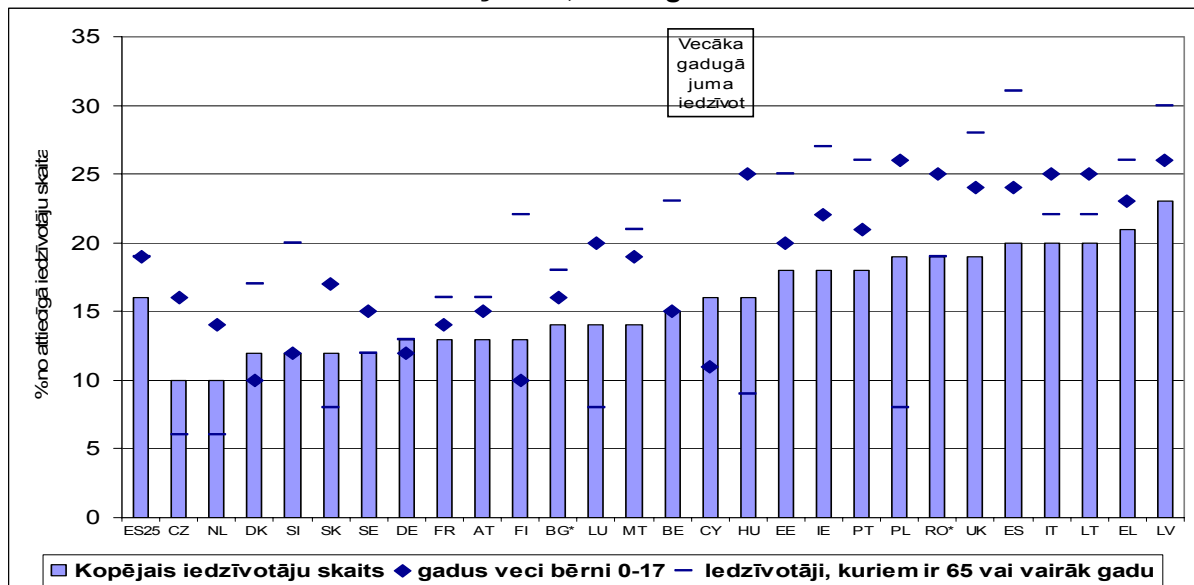
Sociālā iekļaušana

Cik eiropiešu dzīvo nabadzībā?

2006. gadā 16% ES-27 valstu iedzīvotāju ienākumi bija zemāki par valstu oficiāli noteikto minimālo algu, kas ir noteikta kā 60% no vidējiem ienākumiem valstī, un jādomā, ka tas viņiem traucēja pilnībā iesaistīties sabiedrības dzīvē. Šis rādītājs svārstījās no 10% Čehijas Republikā un Nīderlandē līdz 21-23% Grieķijā un Latvijā.

Bērni ir biežāk pakļauti nabadzības riskam nekā pārējā iedzīvotāju daļa (19% ES-27 valstīs). Šis apgalvojums atbilst patiesībai vairumā valstu, izņemot Ziemeļvalstis, Grieķiju, Kipru un Slovēniju. Noteicošie faktori, kas ietekmē bērnu nabadzības līmeni ES, ir viņu vecāku situācija darba tirgū un valsts iesaistīšanās pasākumu efektivitāte, nodrošinot ar ieņēmumu pabalstiem un sniedzot vecāku iespējas paplašināt pakalpojumus, piemēram, bērnu aprūpi. Tas ir īpaši manāms vientuļo vecāku gadījumā – 32% no tiem pastāv risks nonākt nabadzībā.

1. diagramma: nabadzības riska koeficients ES (%), kopējie rādītāji, bērni un gados veci ļaudis, 2006. gada dati

Avots: ES-SILC (2006); ienākumu gūšanas gads – 2005.; izņemot UK (ienākumu gūšanas gads – 2006.) un IE (ienākumu gūšanas periods – no 2005. gada līdz 2006. gadam); BG: 2006. gada Valsts mājsaimniecību budžetu pārskats.

“Nabadzīgo” cilvēku dzīves standarti ir ļoti atšķirīgi dažādās ES valstīs. Baltijas valstīs, Ungārijā, Polijā un Slovākijā cilvēki, kas dzīvo uz nabadzības robežas, pārtiek no mazāk nekā 200 eiro mēnesī, bet Dānijā, Īrijā, Luksemburgā, Somijā un Apvienotajā Karalistē iztikas minimums ir 900 eiro mēnesī. Ņemot vērā atšķirības iztikas minimuma ziņā (cenas izteiktas pirkspējas paritātes standarta mērvienībā), nabadzības riskam pakļauto cilvēku mēneša ienākumi ir no 230 eiro PPS līdz 890 eiro PPS (un līdz 1400 eiro PPS Luksemburgā). No tā var secināt, ka nabadzīgo dzīves standarti bagātākajās ES valstīs ir 3,5 reizes augstāki nekā nabadzīgākajās valstīs.

Vai uzlabojumi darba tirgū jomā veicināja sociālo iekļaušanos?

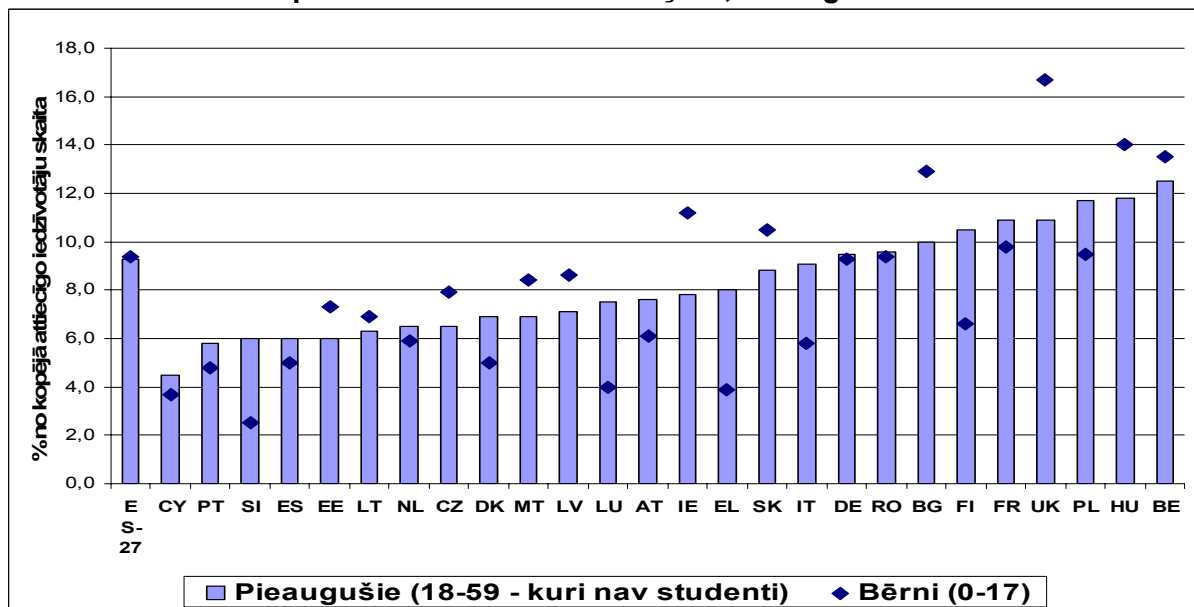
Vispārējie uzlabojumi ES darba tirgos, kas ir novēroti kopš 2000. gada, ir caurmērā tikai nedaudz ietekmējuši sociāli visvairāk atšķirtos cilvēkus. Par spīti neseno uzlabojumiem, bezdarbnieku skaits, kas dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem, joprojām ir liels. Vairumā dalībvalstu aizvien vairāk saasinās gan strādājošo nabadzīgo problēma, gan arī migrantu integrācijas problēmas darba tirgū.

Cik eiropiešu ir bezdarbnieki, kas dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem?

2007.gadā gandrīz 9,3% EU-27 valstu darbaspējīgo pieaugušo (vecumā no 18 līdz 59 gadiem) dzīvoja mājsaimniecībās, kurās neviens nestrādāja algotu darbu. Šis rādītājs varēja no 4,5% Kiprā līdz 11% vai vairāk Beļģijā, Francijā, Ungārijā, Polijā un Apvienotajā Karalistē. Vidēji līdzīgs skaits bērnu – 9,4% 2007.gadā ES-27 valstīs dzīvoja bezdarbnieku mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem. Tomēr dažās valstīs bezdarbs vairāk ietekmē ģimenes, kurās aug bērni, nekā citās valstīs. Bērnu skaits, kuru vecāki ir bezdarbnieki un kuri dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem, atšķiras dažādās ES valstīs – no 2,5% Slovēnijā līdz 16,7% Apvienotajā Karalistē. Dzīve mājsaimniecībā, kur neviens nestrādā algotu darbu, ietekmē gan bērnu pašreizējos dzīves apstākļus, gan arī viņu attīstības iespējas, jo viņiem trūkst piemērota parauga, kam līdzināties.

Caurmērā ES vispārējie uzlabojumi darba tirgū ir tikai pēdējos divos gados sākuši pozitīvi ietekmēt bezdarbniekus, kas dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem (no 2005. gada līdz 2007. gadam bezdarba līmenis ir samazinājies par 0,9 procentu punktiem). Vēl ir pārāgi spriest, vai samazināšanās process turpināsies un vai tas būs būtisks. Uzlabojumi nav tādā pašā apjomā skāruši ģimenes, kurās aug bērni, jo laika posmā no 2005. gada līdz 2007. gadam bezdarbnieku skaits ģimenēs, kurās aug bērni un kas dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem līdzekļiem, ir samazinājies tikai par 0,3 procentu punktiem.

2. diagramma: pieaugušie bezdarbnieki un bērni, kas dzīvo mājsaimniecībās ar nepietiekamiem iztikas līdzekļiem, 2007. gada dati

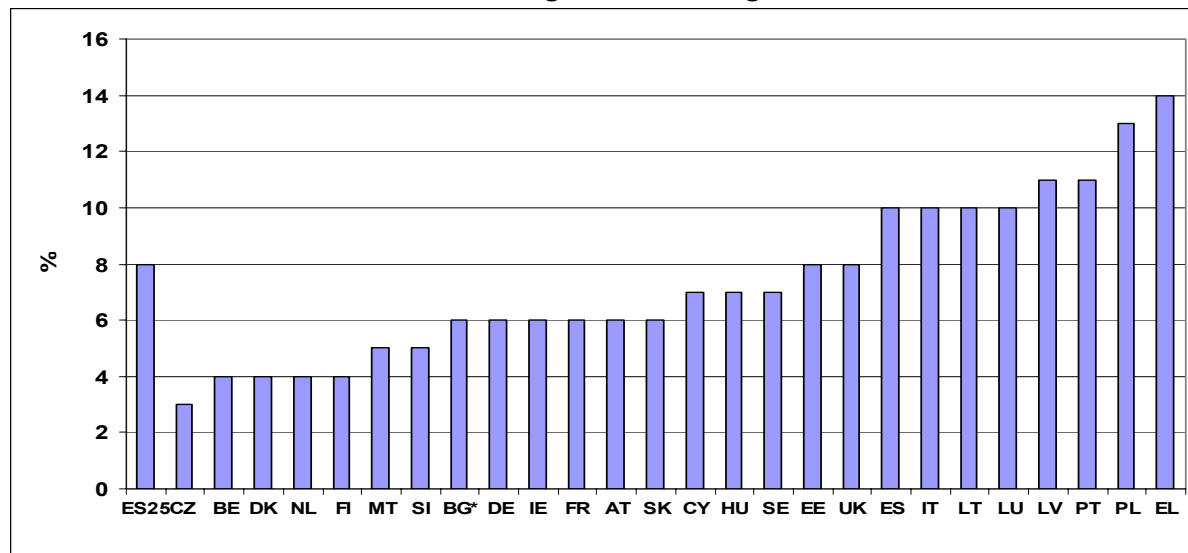
Avots: Eurostat darbaspēka apsekojuma dati, pavasara rezultāti; trūkst datu par Zviedriju

Kā ir ar nabadzību strādājošo vidū?

Darbs ne vienmēr pasargā cilvēkus no riska nonākt nabadzībā. 2006. gadā 8% EU-25 valstu strādājošo pilsoņu (vecumā no 18 gadiem) dzīvoja uz nabadzības sliekšņa, un viņiem bija grūti pilnībā iekļauties sabiedrības dzīvē. Šo rādītāju diapazons ir no 4% vai mazāk Čehijas Republikā, Beļģijā, Dānijā, Nīderlandē un Somijā līdz 13% Polijā un 14% Grieķijā. Strādājošo nabadzības iemesli ir zems atalgojums, zema kvalifikācija, riskanti darba nosacījumi un bieži vien ne pēc strādājošā brīvas gribas noteikts nepilna darba laika statuss. Tā ir saistīta arī ar to, kāda veida mājsaimniecībā strādājošie dzīvo, un kāds ir citu mājsaimniecības locekļu

ekonomiskais statuss. Piemēram, mājsaimniecībās, kurās aug bērni, tādas ģimenes modelis, kurā ir tikai viens strādājošais, vairs nespēj pasargāt ģimeni no nabadzības.

3. diagramma: strādājošo nabadzība: nabadzības riska koeficients strādājošajiem vecumā no 18 gadiem, 2006. gada dati

Avots: ES-SILC (2006.gads); ienākumu gūšanas gads – 2005.; izņemot UK (ienākumu gūšanas gads - 2006.) un IE (ienākumu gūšanas periods – no 2005. gada līdz 2006. gadam); BG: 2006. gada Valsts mājsaimniecību budžetu pārskats; trūkst datu par Rumāniju.

Kāda ir migrantu situācija darba tirgū?

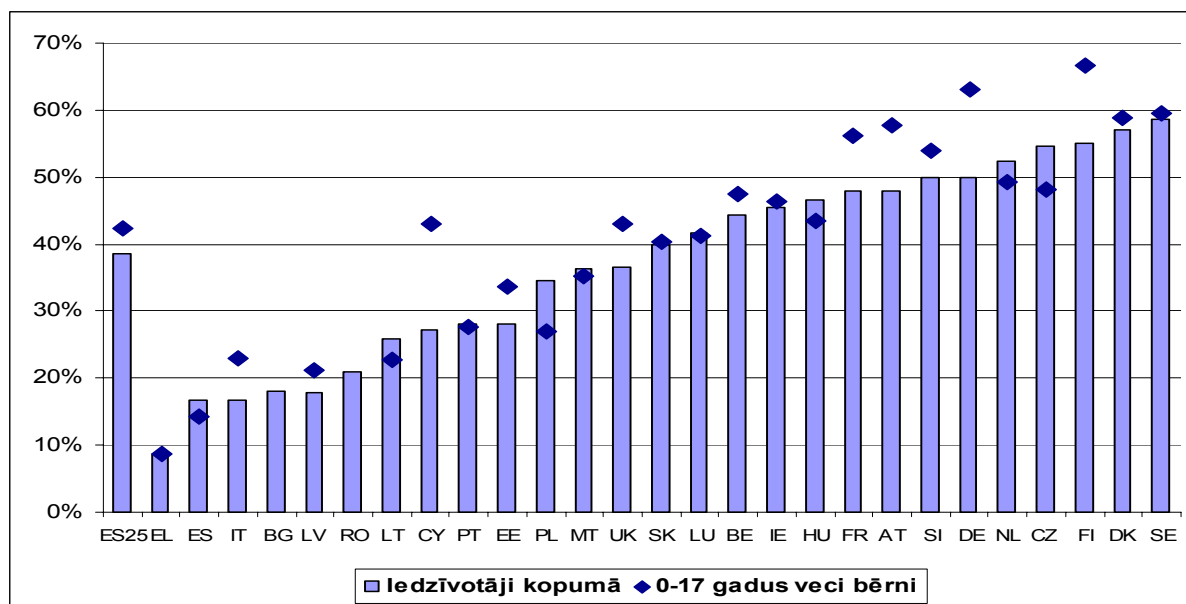
2007. gadā ārpus ES robežām dzimušo migrantu nodarbinātības līmenis bija par 2,6 procentu punktiem zemāks nekā jaunās mītnes valsts iedzīvotājiem, līdzīgi kā 2006.gadā veiktajā apsekojumā (2,7 procentu punkti). Tas sevī slēpj lielas atšķirības ES valstu starpā. Spānijā, Grieķijā, Itālijā un Portugālē, kur migrācija ir salīdzinoši nesena parādība, migrantu nodarbinātības līmenis ir augstāks par šajās valstīs dzimušo iedzīvotāju nodarbinātības līmeņa rādītājiem. Pretstatā, piemēram, Beļģijā, Dānijā, Vācijā, Francijā, Austrijā, Zviedrijā un Apvienotajā Karalistē migrantiem ir daudz zemāks nodarbinātības līmenis nekā šajās valstīs dzimušajiem iedzīvotājiem, kur nodarbinātības līmeņa atšķirību diapazons ir no 6% Apvienotajā Karalistē līdz 16% Dānijā.

Cik lielā apjomā sociālie pabalsti samazina nabadzības risku?

ES caurmērā sociālie pabalsti (tādi kā bezdarbnieku, ģimenes un īres pabalsti), izņemot pensijas, samazina nabadzības risku par 38%. Ja nebūtu šo sociālo pabalstu, vidējais nabadzības riska rādītājs ES dalībvalstīs būtu 26% (salīdzinot ar 16% pēc valsts pabalsta saņemšanas). Visefektīvākie sociālie pabalsti ir Čehijas Republikā, Vācijā, Nīderlandē, Slovēnijā un Ziemeļvalstīs, kur tie samazina nabadzības apjomu par 50% un vairāk. Pretēja situācija ir Bulgārijā, Grieķijā, Spānijā, Itālijā un Latvijā, kur sociālie pabalsti samazina nabadzības risku tikai par 18% vai vēl mazāk.

Bērniem sociālo pabalstu ietekme uz nabadzības riska samazināšanos ir lielāka: 2006. gadā caurmērā ES valstīs tā sasniedza 42%. Tā tas ir vairumā ES valstu, izņemot Beļģiju, Čehijas Republiku, Maltu, Nīderlandi, Poliju, Portugāli un Slovākiju, kur tās ietekme ir nedaudz mazāka. Ziemeļvalstīs, Vācijā, Francijā un Austrijā sociālie pabalsti (izņemot pensijas) samazina nabadzības risku bērniem par vairāk nekā 55%, bet Grieķijā un Spānijā samazinājuma apjoms ir mazāks par 20% (iedzīvotājiem kopumā).

4. diagramma: sociālo pabalstu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības riska koeficientu iedzīvotājiem kopumā un bērniem, 2006. gada dati (%)

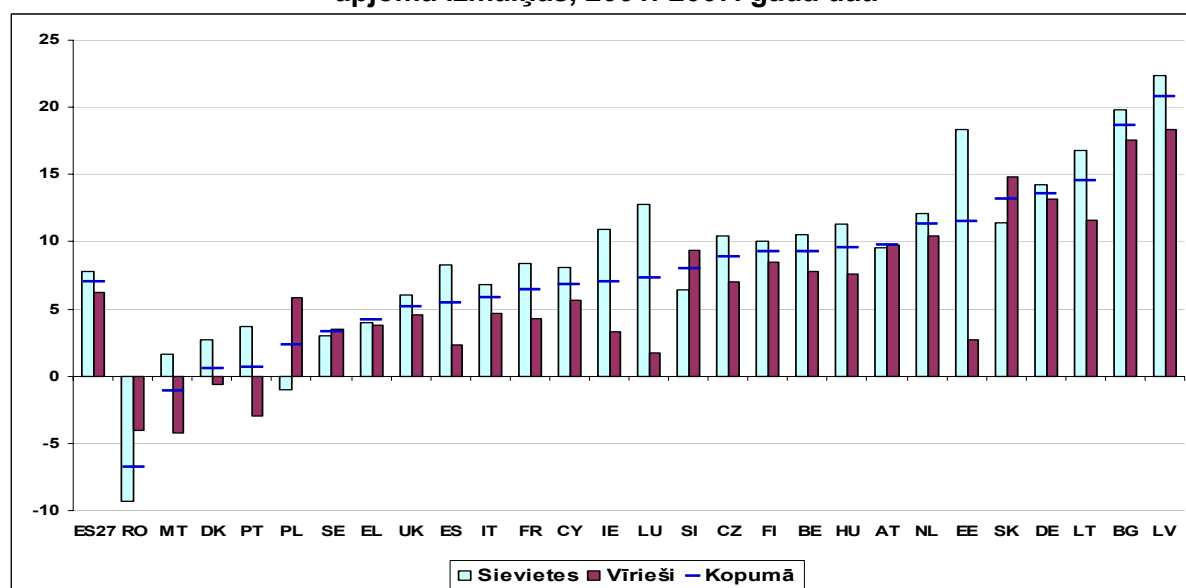
Avots: ES-SILC (2006. gads); ienākumu gūšanas gads – 2005.; izņemot UK (ienākumu gūšanas gads - 2006.) un Īriju (ienākumu gūšanas periods – no 2005. gada līdz 2006. gadam); BG: 2006. gada Valsts mājsaimniecību budžetu pārskats; trūkst datu par Rumāniju

Pensijas

Kāpēc nodarbinātība ir svarīga pensiju sistēmām?

Viens no ceļiem, kā nodrošināt gan pensiju sistēmu ilgtspēju, gan atbilstoša līmeņa ienākumus pensionāriem, ir pagarināt darba dzīves ilgumu. Lisabonas stratēģijas mērķis ir līdz 2010. gadam panākt 50% nodarbinātības apjomu gados vecākajiem strādājošajiem. 2007. gadā gados vecāko strādājošo nodarbinātības apjoms ES-25 valstīs bija 45% salīdzinājumā ar 37% 2001. gadā, un nu jau 11 valstis ir pārsniegušas plānotos 50% (Dānija, Vācija, Igaunija, Īrija, Kipra, Latvija, Lietuva, Portugāle, Somija, Zviedrija un Apvienotā Karaliste). Tomēr šis mērķis ir vēl tāls grupai valstu, kur nodarbinātības līmenis gados vecākiem strādājošajiem joprojām ir ap 30%. Vispārējais nodarbinātības apjoma pieaugums izriet no diviem galvenajiem faktoriem: no demogrāfiskās situācijas uzlabošanās un sieviešu aktīvākas iesaistīšanās darba dzīvē. "Demogrāfiskā sprādziena" paaudzei novecojot, ir relatīvi pieaudzis 55-59 gadus vecu cilvēku skaits, kuru nodarbinātības līmenis ir augstāks. Turklāt laika posmā no 2001. gada līdz 2007. gadam vairumā dalībvalstu bija vērojama tendence sievietēm aktīvāk nekā vīriešiem iesaistīties darba tirgū.

5. diagramma: gados vecāko (vecumā no 55 līdz 64 gadiem) strādājošo nodarbinātības apjoma izmaiņas, 2001.-2007. gada dati

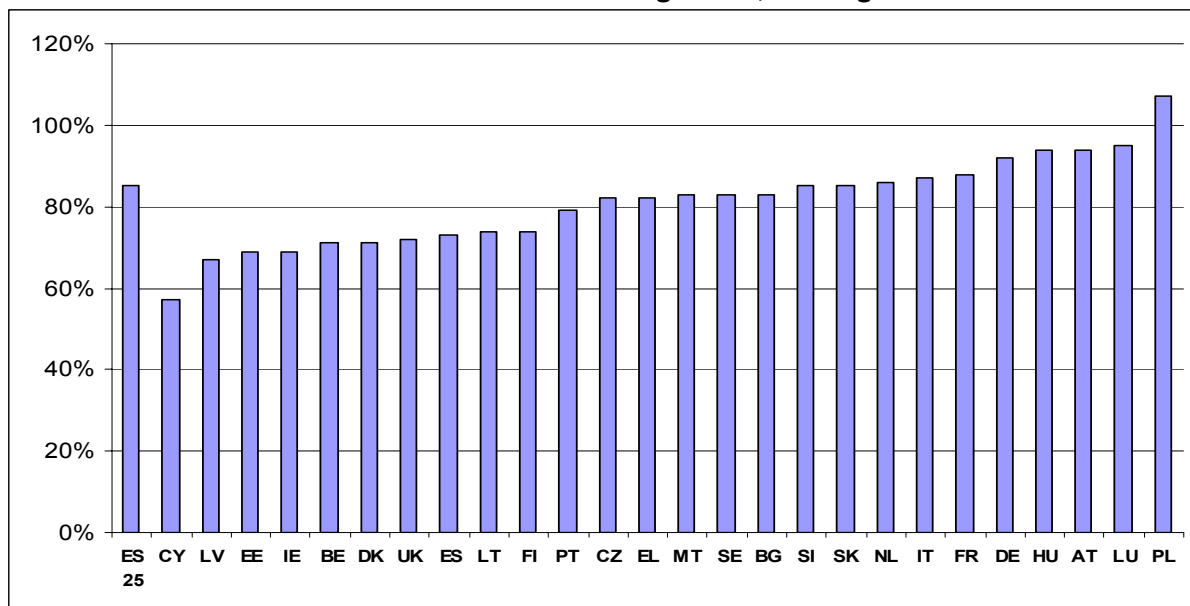

Avots: Eurostat darbaspēka apsekojuma dati, gada vidējie rādītāji

Kādi ir gados vecāko strādājošo ienākumi salīdzinājumā ar pārējo iedzīvotāju ienākumiem?

Šobrīd pensiju sistēmas ir caurmērā spējušas vairumā valstu samazināt gados vecāku ļaužu nabadzības apjomu, un par 65 gadiem vecāku cilvēku ienākumi ir aptuveni 85% no gados jaunāku strādājošo ienākumu apjoma. Šo rādītāju diapazons ir no 57% Kiprā līdz pat vairāk nekā 100% Polijā. Tomēr gados vecākas vientuļas sievietes joprojām ir vairāk pakļautas nabadzības riskam nekā vīrieši (28% sieviešu salīdzinājumā ar 20% vīriešu).

6. diagramma: gados vecāko ļaužu relatīvie ienākumi: vidējie ienākumi to iedzīvotāju vecuma grupā, kam ir 65 vai vairāk gadu, salīdzinājumā ar strādājošo vidējiem ienākumiem vecumā no 0 – 64 gadiem, 2006. gada dati

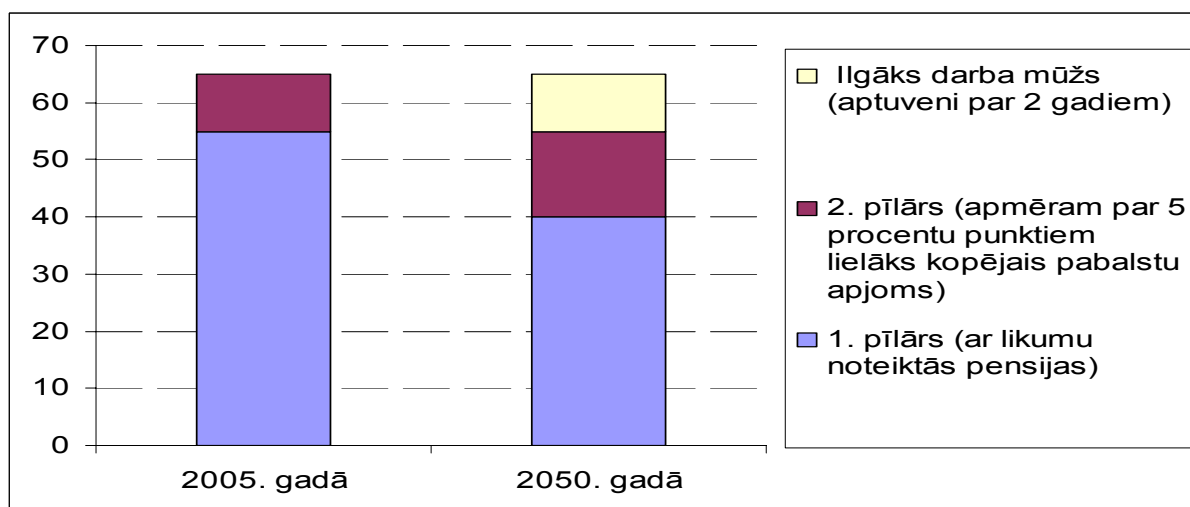

Avots: ES-SILC (2006.gads); ienākumu gūšanas gads – 2005.; izņemot UK (ienākumu gūšanas gads - 2006.) un IE (ienākumu gūšanas periods – no 2005. gada līdz 2006. gadam); BG: 2006. gada Valsts mājsaimniecību budžetu pārskats, dati par 2006. gadā gūtajiem ienākumiem. Trūkst datu par Rumāniju. Provizoriski dati par Maltu un Poliju. Apskats sastādīts 2008. gada 16. maijā.

Kādas pārmaiņas skars pensiju indeksēšanas koeficientu?

Diemžēl neseno veiktā reformu rezultātā daudzās dalībvalstīs ir vērojama pensiju indeksēšanas koeficienta samazināšanās (vidējā pensija salīdzinājumā ar vidējā strādnieka vidējo algu) konkrētā pensionēšanās vecumā. Zemāk aplūkojamā stilizētā tabula ataino šī brīža ienākumu apjomu cilvēkam pensijas vecumā, rēķinot attiecīgus procentus no viņa darba algas, un to, kādi varētu būt pensionāra ienākumi 2050. gadā. Paredzams, ka mazāku ienākumu daļu sastādīs valsts garantētā vecuma pensija, bet to kompensēs privātie pensiju fondi un pagarināts darba dzīves cikla ilgums.

7. diagramma: plānotās pensiju indeksācijas koeficientu izmaiņas: 2005. un 2050. gads

Avots: stilizēta ilustrācija, izmantojot Sociālās aizsardzības komitejas indikatoru pētījumu apakšgrupas apkopotos kopējo indeksēšanas koeficientu rezultātus

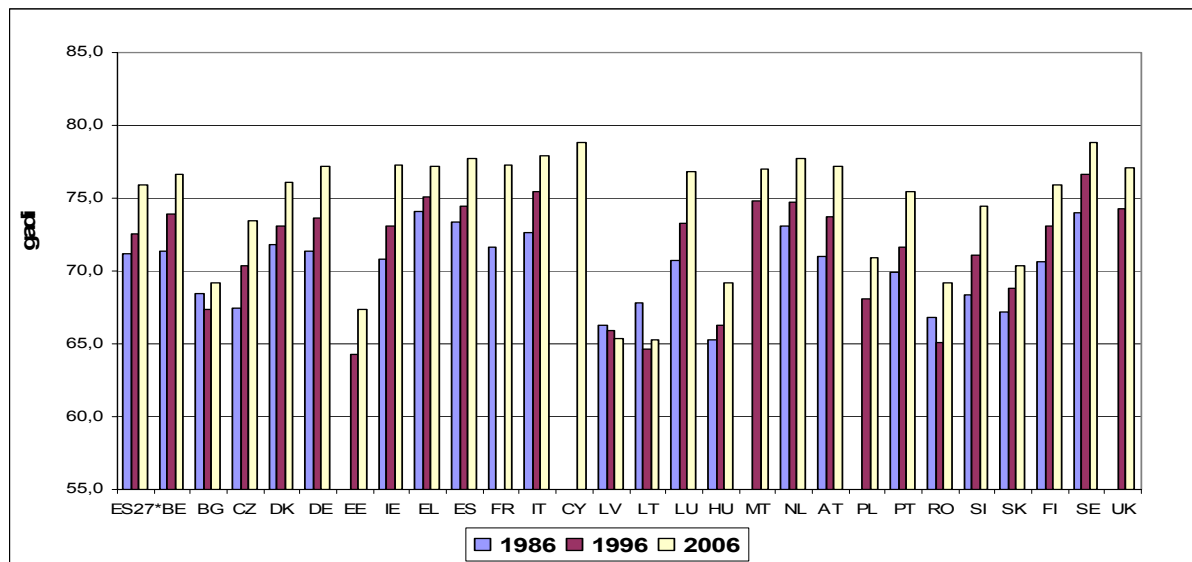
Veselības un ilgtermiņa aprūpe

Kādas ir atšķirības ES valstu starpā iedzīvotāju dzīves ilguma ziņā?

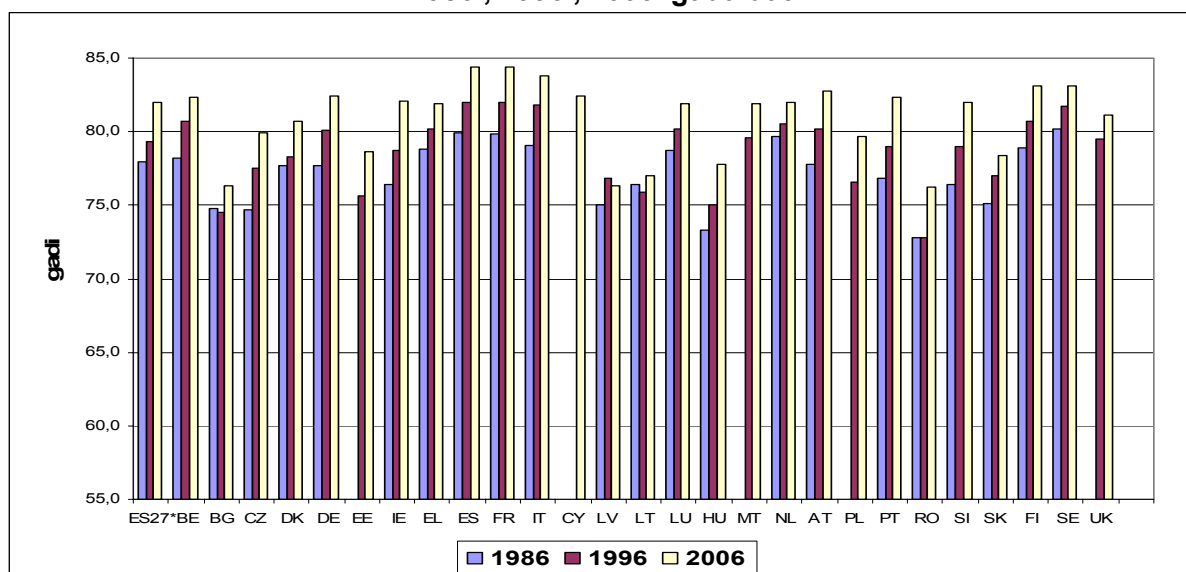
Pēdējo divdesmit gadu laikā ES valstu iedzīvotāju dzīves ilgums visā visumā ir palielinājies. 2006. gadā ES-27 valstīs vidējais dzīves ilgums sievietēm bija 82 gadi, bet vīriešiem – 76 gadi, proti, 20 gadu laikā dzīves ilgums bija palielinājies par vidēji 4 un 5 gadiem. Tomēr ekonomisko pārmaiņu laikā 20. gadsimta deviņdesmito gadu sākumā Baltijas valstīs, Bulgārijā un Rumānijā iedzīvotāju dzīves ilgums bija samazinājies. Dzīves ilgums šajās valstīs tagad ir palielinājies, tomēr tas joprojām ir zemāks par 1986. gada rādītājiem Latvijā un Lietuvā (tikai attiecībā uz vīriešiem).

Atšķirību diapazons dzīves ilguma ziņā dažādās Eiropas valstīs ir 8 gadi sievietēm un 13 gadi vīriešiem. Sievietes Bulgārijā, Latvijā un Rumānijā var cerēt nodzīvot līdz 76 gadu vecumam, savukārt Spānijā, Francijā un Itālijā – līdz 84 gadiem. Vīrieši Latvijā un Lietuvā var cerēt nodzīvot līdz 65 gadu vecumam, savukārt, Kiprā un Zviedrijā – līdz 79 gadiem. Dažas valsts nesasniedz ES vidējos rādītājus: Bulgārijā, Lietuvā, Rumānijā un Slovākijā pēdējo 20 gadu laikā ir padzīlīnājusies atšķirība starp valsts iedzīvotāju vidējo dzīves ilgumu un vidējiem rādītājiem ES.

8.a. diagramma: paredzamais dzīves ilgums cilvēka piedzimšanas brīdī vīriešiem – 1986., 1996., 2006. gada dati

8.b. diagramma: paredzamais dzīves ilgums cilvēka piedzimšanas brīdī sievietēm – 1986., 1996., 2006. gada dati

Avots: Eurostat. LV (1986. un 1996.gada dati): nacionālie avoti. FR(1986) : FR Metropolitaine dati. ES vidējie dati: iedzīvotāju vidējie rādītāji. ES-27*(2006) pamatā ir 2006. gada dati, izņemot AK(2005. gada dati) un Itāliju (2004. gada dati).

Vispārējo dzīves ilguma pieaugumu ir pavadījis vispārējs, bet neliels to dzīves gadu skaita pieaugums, ko cilvēki pavada, būdami pie labas veselības. Tomēr nav vērojama nepārprotama starpības samazināšanās starp dzīves ilgumu un veselīgi pavadīto gadu skaitu. ES-15 valstīs pie labas veselības pavadīto gadu skaits sievietēm ir palielinājies no 64,5 gadiem 1999. gadā līdz 66 gadiem 2003. gadā, bet vīriešiem – no 62,8 gadiem 1999. gadā līdz 64,5 gadiem 2003. gadā. Kaut arī sievietes dzīvo ilgāk, tomēr, salīdzinājumā ar vīriešiem, viņas aizvada lielāku daļu mūža, būdamas invalīdes.

9. diagramma: izmaiņas dzīves ilguma un veselīgas dzīves gadu skaita ziņā laika posmā no 1995. gada līdz 2003. gadam

Country	Males		Females	
	Change in Life Expectancy	Change in Healthy Life Years	Change in Life Expectancy	Change in Healthy Life Years
BE	1.8	4.1	0.7	2.8
DK	2.3	1.4	1.9	0.2
DE	2.5	5	1.4	0.4
IE	3.1	0.2	2.5	-2.2 (1999-2003)
EL	1.5	0.9	1.1	-0.8
ES	1.9	2.6	1.2	2.5
FR	1.9	0.6	0.9	1.5
IT	2	4.2	1.2	4.4
NL	1.7	0.6	0.5	-3.3
AT	2.5	6.2	1.4	1.6 (2000-2003)
PL	2.8	2.6 (1996-2002)	2.4	2.1 (1996-2002)
PT	2.5	0.2	1.6	-1.3
FI	2.3	2.7 (1996-2003)	1.5	-1.2 (1996-2003)
SE	1.8	0.4 (1997-2003)	0.8	2.2 (1997-2003)
UK	2.2	0.9	1.2	-0.3

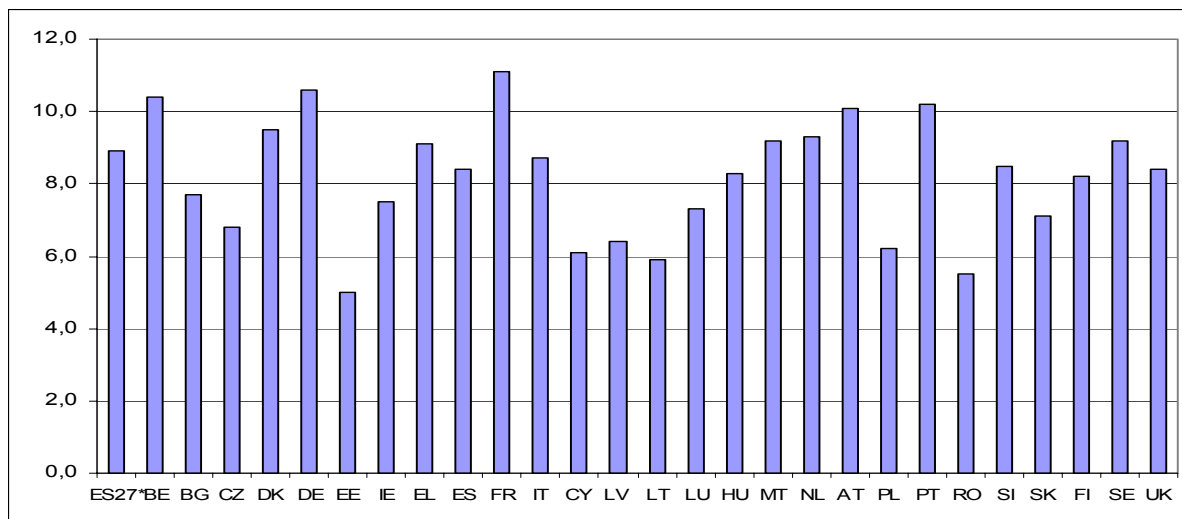
Avots: Eurostat

Kā ir ar veselības aprūpi atvēlētajiem līdzekļiem?

Pēdējo divdesmit gadu laikā kopējais valstu un privāto līdzekļu patēriņš veselības aizsardzības jomā visā ES ir pieaudzis, rēķinot procentos no IKP. Pastāv būtiskas atšķirības valstu starpā. Austrija, Beļģija, Francija un Portugāle veselības aprūpei atvēl 10% vai vairāk no savu valstu IKP, bet Baltijas valstis, Kipra, Polija un Rumānija tai atvēl 6% vai mazāk no IKP. Visā visumā

valsts sektora atvēlētie līdzekļi veselības aprūpei procentuāli ir lieli (vairāk par 70%). Tomēr vairumā dalībvalstu privātie līdzekļi (galvenokārt tas attiecas uz personiskajām iemaksām) veselības aprūpei ir nozīmīgs finansēšanas avots. Kiprā un Grieķijā privātie līdzekļi veido vairāk nekā 50%, bet Latvijā un Bulgārijā – vairāk nekā 40% no visu veselības aprūpei atvēlēto līdzekļu apjoma.

10. diagramma: kopējie izdevumi veselības aprūpei (% no IKP) – 2006. gada vai jaunāki dati

Avots: 2008.gada "OECD Health data" un PVO "Veselība visiem" datu bāze. Dati attiecas uz 2006. gadu, izņemot Rumāniju, Beļģiju, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Kipru, Slovākiju, Maltu un Slovēniju, kurām uzrādīti 2005. gada dati. Luksemburgas datus veiktas izmaiņas saistībā ar pārrobežu strādniekiem, ES-27*: diagrammā iekļauti iedzīvotāju vidējie rādītāji.